

ГЛАСНИК

СКОПСКОГ НАУЧНОГ ДРУШТВА

КЊИГА I, СВЕСКА 1.

СКОПЉЕ, 1925. ГОД.

ТЕРИТОРИЈА РИМСКОГ СКОПЉА

У Споменику Срп. Краљ. Акад. XXXIX стр. 73 утврђена је граница територије римског *Naissus*-а (дан. Ниш) на северу и западу. На северу граница је секла пут Ниш—Ђуприја код Нерићевог-Хана (рим. *Praesidium Pompei*), јер је ту нађен један натпис који помиње *coh. II Aur. Dard.* Такву једну кохорту (*coh. II Aur. Dard.*) спомиње и један натпис нађен у Равни код Књажевца. То би значило да је граница између територије Наиса и Рацијарије (Лом Паланка у Бугарској) пролазила ту негде. Да је територија Наиса допирала у том правцу отприлике до Књажевца, то излази и отуда што је у селу Жуковцу (југоисточно од Књажевца) нађен натпис посвећен *Herculi Naisati* (дакле нишком Херкулу, јамачно Херкулу који је особито обожаван у *Naissus-y*).¹

За западну границу имамо један податак у *Tabula Peutingeriana*. Ту се на путу *Naissus-Ulpiana* (дан. Липљан на Косову Пољу) помиње станица *Ad Fines*. То је јамачно данашња Куршумлија. Kiepert на својој карти (*Formae orbis antiqui XVII*) повлачи преко те тачке границу између Мезије и Дарданије. Међутим, вероватније је да је *Ad Fines* било на граници територије Наиса и Улпијане.

Источна граница наиског територија ишла је јамачно преко Хан-Плоче, западно од Беле Паланке (рим. *Remesiana*).² А за јужну речено је у Споменику XXXIX само толико да је она тешко могла ићи јужно од изворишта Мораве и некадашње српско-турске границе. На тој страни територија Наиса граничила се с територијом рим. Скопља (*Scupi*).

Ми мислимо да смо у стању овде рећи нешто ближе о јужној граници наиске територије и према томе о северној граници скупске територије. У вези је с тиме питање о путовима који су везивали *Scupi* с *Naissus*-ом. О тој комуникацији имамо такођер да кажемо неколико нових ствари.

Tabula Peutingeriana везује овако римски Ниш за Скопље и, даље, за *Stobi* (дан. Градско):

NAISSO
XIII
AD HERCULEM
VI
HAMMEO
?
SCUPIS
XXI

¹ Ја помишљам да је то исти Херкул по чијем се имену звала једна станица на путу Ниш-Липљан. О њој ће бити доцније говора.

² Споменик XXXIX.

вињета купатила
 XII
 ANAUSARO
 XXXII
 AD FINES
 VIII
 AD HERCULE
 VIII
 PRESIDIO
 VIII
 AD CEPHALON
 XIII
 GURBITA
 VIII
 STOPIS

1. Tabula Peutingeriana

Још Хан¹, а за њим Томашек² видели су да извесне станице које ова карта ставља између Скопља и Стоби треба стварно ставити између Скопља и Ниша. Јер између Скопља и Градског нема више од 76 km (око 50 римских миља), док по овој „табули“ та дистанција износи 110 римских миља (165 km). Али су ова два писца погрешила кад су ове станице тражили на путу Stobi-Naissus редом којим су оне забележене у Tabula Peutingeriana. Јер су услед тога морали ставити Scupi далеко на северу од Скопља, а оно је сигурно било код Скопља.

Kierpert на својој карти (FOA XVII)³ тражи Анаусаро и купатило „табуле“ између Скопља и Ниша а Ad Fines на Пчињи. По њему, наиме, од овога пута Naissus-Scupi одвајао се један мали крак нешто северно од Скопља, прелазио је Пчињу и опет избијао у Скопље.

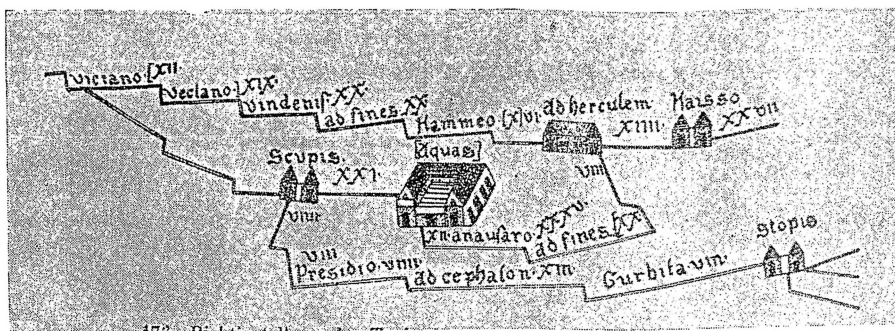
K. Miller у свом делу Itineraria Romana (Stuttgart 1916) стр. 555—6 мисли да збрку коју је учинио јамачно неки преписивач Tabula Peutingeriana може да размрси на овај начин. Он узима да станице Ad Hercule до Scupi треба тражити на путу Ниш—Скопље, али не редом којим су назначене на старој карти, него обрнутим редом, и да Ad Hercule није ништа друго до Ad Herculem на путу Ниш—Липљан. Према тој духовитој хипотези пут Naissus-Scupi имао је ове станице: Naissus XIII — Ad Hercule(m) VIII — нека непозната станица XX — Ad Fines XXV — Anausaro XII — купатило XXI — Scupi. Остале станице

¹ v. Hahn, Reise von Belgrad nach Salonik (Denkschriften d. K. Akademie d. Wissensch. in Wien, Bd. II, 1861, S. 235.

² Tomaschek, Naemus-Halbinsel. (Sitzungsber. d. Akademie in Wien. 1881. S. 451).

³ Гл. и текст уз то стр. 4 и 5.

у „табули“ налазиле би се на путу Scupi—Stobi овако: Scupi VIII — непозната станица VIII — Presidio VIII — Ad Cephalon XIII — Gurbita VIII — Stopis.

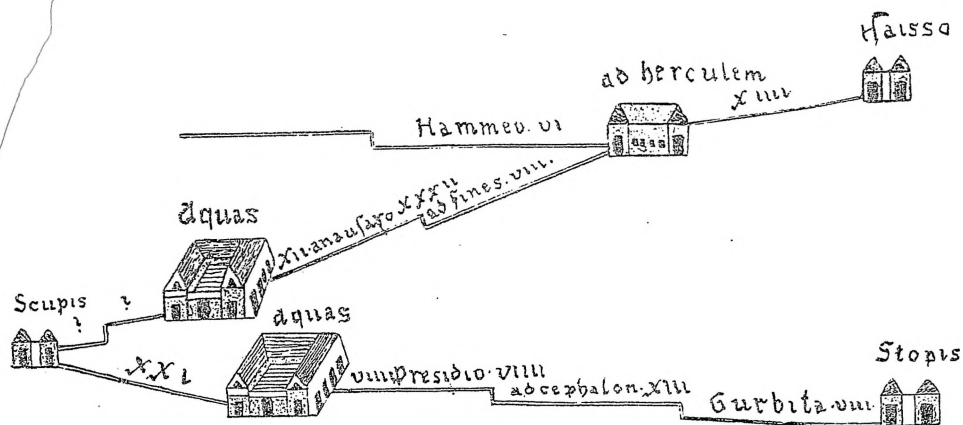
2. Исправка К. Miller-a

Ово мишљење наилази на неке тешкоће. Пре свега, треба узети, ако га усвојимо, да је на 30 km северно од Скопља у римско доба била нека бања, а то није нимало вероватно. Вероватније је да вињета бање означава једну од две бање на путу Ниш—Велес: Врањску или Катлановачку. Друго, Miller додаје неколико нових станица и мења неке бројеве у Пајтинговој Табли.

Нама се чини да смо нашли начин како најбоље ова збрка „табуле“ да се размрси. Ми се слажемо с Милером да Ad Herculem и Ad Hercule треба идентификовати и да су од Ниша станице ишле овим редом: Naissus XIII — Ad Hercule VIII — Ad Fines XXXII — Anausaro XII — Бања. То би чинило 66 миља или округло 100 km. А то је удаљење од Ниша до Врањске Бање (96 km). Према томе, без икаквих додавања и исправки, ми бисмо идентификовали на Пајтинговој табли Врањску Бању с назначеном вињетом купатила.

Али дабогме онда нас дистанција од XXI римске миље (вињета — Scupi) не би довела до Скопља које је много даље од Врањске Бање (око 100 km). Зато ми мислимо да пут у „табули“ „Scupi XXI—вињета“ не спада у пут Ниш—Скопље, него је ту погрешком дошао, а стварно је то део пута Скопље—Градско.

Ако би то било тачно, онда би пут Scupi—Stobi по „табули“ имао ове станице: Scupi XXI — бања VIII — Presidio VIII — Ad Cephalon XIII — Gurbita VIII — Stopis. Цео овај пут износи 59 римских миља или око 90 km. А стварно је Градско удаљено од Скопља 76 km. Овом мишљењу не би се могло замерити да купатило меће насумце. Јер баш на даљини од једно 30 km (XXI миља) од Скопља на путу за Градско налази се Катланово.

3. Исправка Н. Вулића

Као што се види, овако би се у *Tabula Peutingeriana* све довело у ред. А ако је то тачно, онда бисмо по свој прилици имали једну тачку на северној граници територије римског *Scupi*, односно на јужној граници *Naissus*-а. То би била станица *Ad Fines*.

Ова станица налазила се по „табули“ на 22 миље од Ниша, т. ј. на једно 30 km у правцу Ниш—Скопље. Она није сигурно била на граници Дарданије. Јер северна граница ове области била је далеко одатле на северу (поклапала се с границом наиске територије). Јужна граница Дарданије била је опет далеко на југу, између *Praesidium* и *Ad Cephalon*.

Име *Ad Fines* често је у старим итинерарима. Оно означава, колико видимо, увек неко место на граници. Та граница може бити граница између две провинције. Такве су две станице *Ad Fines* у нашој данашњој земљи: једна на путу *Siscia* — *Емона* (Сисак—Љубљана), која се налазила на граници Горње Паноније, а друга на путу *Servitium* — *Salona* (Брод—Сплит) и делила је Панонију од Далмације.

Али станице овог имена могу стајати и на границама територије два града, две вароши¹. Рекли смо да је на граници територије *Ulpiana* и *Naissus* било једно *Ad Fines*. Сасвим је вероватно да је *Ad Fines* на путу Ниш—Скопље такођер једна таква тачка. А то би значило да је ту ишла граница између области римског Ниша и римског Скопља.

Као што се види, ово мишљење о северној граници скопске територије у римско доба веома се разликује од мишљења изнесеног о томе у Споменику XXXIX. Тамо је граница тражена много јужније. Могло би неко приметити да је овде граница скопске територије повучена сувише далеко од *Scupi*. Али ако би се усвојило мишљење из Споменика, онда би ствар била измењена само у толико, у колико би сада јужна граница нишке територије била врло далеко од *Naissus*-а. Треба приметити да дужина територије *Scupi* у нашем случају не би била много већа од дужине територије *Naissus*-а. Јер на југ се територија *Scupi* није пружала далеко. Граница је ту морала ићи између *Praesidium* и *Ad Cephalon*, од којих прва означава крајње место латинског, а друго прво место грчког говора.

На крају можемо с две речи рећи шта је то у римско доба територија једне муниципије или колоније. Свака самоуправна варош имала је своју територију, свој атар. Она је у тој области вршила судску и управну власт. У *Digest*. 50, 16, 239 § 8 читамо: *territorium est universitas agrorum intra fines eiusque civitatis*. А *Siculus Flaccus* p. 135, 4 каже: *Regiones autem dicimus, intra quarum fines singularum coloniarum aut municipiorum magistratibus ius dicendi coercendique est libera potestas*.

Н. Вулић.

RÉSUMÉ

LE TERRITOIRE DE SCUPI.

Selon la *Tabula Peutingeriana* la route *Naissus—Stobi* avait les stations suivantes: *Naisso XIII* — *Ad Herculem VI* — *Hammeo?* — *Scupi XXI* — vignette d'un bain *XII* — *Anausaro XXXII* — *Ad Fines VIII* — *Ad Herculem VIII* — *Presidio VIII* — *Ad Cephalon XIII* — *Gurbita VIII* — *Stopis*. L'auteur propose d'y lire: *Naisso XIII* — *Ad Herculem VIII* — *Ad Fines XXXII* — *Anausaro XII* — le bain de Vranje ... — *Scupi XXI* — le bain de Katlanovo *VIII* — *Presidio VIII* — *Ad Cephalon XIII* — *Gurbita VIII* — *Stopis*. Il ajoute son opinion que la station *Ad Fines* se trouvait sur la frontière entre les deux territoires de *Naissus* et de *Scupi*.

Н. Вулић.

¹ Види зато примере у Pauly-Wissowa, RE под *Fines*.